

DISKUSJONSNOTAT

ForUMs diskusjonsnotater er ment som bakgrunnsinformasjon og kunnskapsgrunnlag for diskusjon. Notatet står for forfatterens regning og reflekterer ikke nødvendigvis vedtatt politikk eller ForUMs synspunkter.

Norge trenger en nasjonal handlingsplan for bærekraftsmålene:

Norges ambisjoner for bærekraftsmålene må få konsekvenser også i Norge

Norge henger langt etter Sverige, Danmark og Finland i planmessighet mot bærekraftsmålene. Det er et paradoks at Erna Solberg, som er en av de sterkeste forkjemperne for framdriften mot å nå bærekraftsmålene i utlandet, ikke er sterkere på ballen hjemme i Norge.

Av: Tonje Merete Viken (Forum for utvikling og miljø)

Innen 2030 skal verden ha nådd FNs 17 ambisiøse bærekraftsmål. Målene favner alt fra fattigdomsreduksjon, ren energi til alle, bevaring av biomangfoldet og redusert ulikhet. Det er bred politisk oppslutning om bærekraftsmålene i Norge, som regjeringen vil skal være førende for utviklingspolitikken.

Et av ForUMs viktigste krav til norske myndigheter er at Norge utvikler en handlingsplan for bærekraftsmålene – slik man har gjort i Finland, Sverige og Danmark. Dette er noe regjeringen så langt ikke har ønsket å gjøre. Dette til tross for at stortingets flertall har bedt regjeringen om å legge fram for Stortinget «en plan for hvordan Norge vil gjennomføre bærekraftsmålene, nasjonalt og internasjonalt» (Innst. 440 S (2016–2017), Meld. St. 24 (2016–2017)).¹

Følgende diskusjonsnotat er resultat av konsultasjoner med relevante fagpersoner, deskstudier samt to seminarer om erfaringer fra arbeidet med handlingsplaner i Sverige, Danmark og Finland i Oslo i desember 2018 og Bergen i 2019. Formålet med notatet er å danne et kunnskapsgrunnlag for behandling av posisjonsnotat om en norsk handlingsplan av ForUMs styre i juni 2019.

Ingen overordnet plan

Norske organisasjoner har i flere år bedt regjeringen om å utvikle en handlingsplan for bærekraftsmålene, sist under utviklingspolitisk spørretime med utviklingsminister Dag Inge Ulstein til stede. Ulsteins svar var at han ikke kunne se at det var noe regjeringen ikke hadde levert på i sakens anledning. Omkvedet fra regjeringen er at oppfølgingen

av bærekraftsmålene i Norge er integrert i regjeringens ordinære politiske arbeid og ikke som et eget prosjekt med et eget sekretariat.² Det besvarer imidlertid ikke spørsmålet om hvorfor Norge ikke har en handlingsplan. Tvert imot skulle dette tilsi at behovet for en samlet plan på tvers av departementer og sektorer er desto større.

«En nasjonal plan vil gi en større forutsigbarhet og medvirkning for alle. For det handler om et samarbeid mellom alle som bidrar til å nå målene,» uttalte da Silva i FN-sambandet. generalsekretær Anne Cathrine da Silva i FN-sambandet til NTB 27. jan. 2019.³

Borte best

Vi merker oss at Erna Solberg sammen med Tysklands forbundskansler Angela Merkel og Ghanas president Nana Akufo-Addo gått i bresjen for en global handlingsplan for bærekraftsmålet om god helse for alle (SDG 3). Under slagordene «Align», «accelerate», «account» er tanken at planen skal bidra til økt koordinering av finansiering og arbeidsprosesser samt en felles tilnærming innenfor sju prioriterte områder som har potensial til å gjøre en forskjell globalt.

Ifølge Solberg er et viktig poeng med planen er at å kunne gjøre opp regnskap over hvor vi er på sporet, og hvor vi

En nasjonal plan for oppfølging ville sikret at det settes inn riktige ressurser og gjøres prioriteringer.

Ofte beskriver man allerede eksisterende politikk og tiltak som nå har blitt kategorisert under et spesifikt bærekraftsmål.

må intensivere innsatsen. Ikke overraskende er noen av de største gapene mellom ambisjoner og realitet knyttet til de delmålene som krever handling på tvers av sektorer, uttalte Solberg i en tale for Verdens helsetoppmøte i Berlin 16. oktober 2018.⁴ En nasjonal plan for oppfølging ville sikret at det settes inn riktige ressurser og gjøres prioriteringer.

Svak rapportering

Ikke bare mangler Norge en plan, de norske systemene for måling og rapportering på bærekraftsmålene både i Norge og globalt, er atskillig mindre omfattende og ambisiøse enn i land det er naturlig å sammenligne oss med.

For hver av de 17 bærekraftsmålene er det et departementene som er ansvarlig for oppfølging, og rapporteringen skjer via budsjettokumentene. Videre er det Utenriksdepartementet som jobber internasjonalt, og Finansdepartementet oppsummerer i nasjonalbudsjettet. I tillegg rapporterer Norge frivillig til FN gjennom den årlige rapporten «One year closer», som bærer mer preg av å være en skryteliste enn en analyse av hvor Norge står i forhold til målene, og på hvilken måte Norges innsats faktisk bidrar til å nå delmålene.

I Statsbudsjettet skal Kapittel 11 gi en status for måloppnåelse og Norges bidrag. Rapporteringen i statsbudsjettet består all hovedsak av selektivt valgt ut tematikk og informasjon om politikk og tiltak som regjeringen har gjort på område. Ofte beskriver man allerede eksisterende politikk og tiltak som nå har blitt kategorisert under et spesifikt bærekraftsmål. Rapporteringen er svært overordnet, og hovedvekten av endringer fra år til år er redaksjonelle og språklige. Konkrete tiltak er sjelden knyttet til delmål, og så å si aldri til indikatorer. I statsbudsjettet for 2019 framstår rapporteringen til og med som svakere enn 2018 på flere punkter. Statusgjennomgangen på hvert enkelt mål inneholder mindre informasjon og færre konkrete tall, og Norges bidrag og prioriteringer beskrives mer generelt i årets budsjett. Det er mulig hensikten var å gjøre rapporteringen mer overordnet, men det gjør det til en krevende operasjon å få overblikk.

Mangelfulle måleinstrumenter

Spørsmålet om en handlingsplan er uløselig knyttet til nasjonale indikatorer. En plan er nyttig, men relevante

En samlet handlingsplan for alle bærekraftsmålene kan stimulere til nytenkning og innovative løsninger på tvers av tradisjonelle sektorer og departementer. (Foto: Johnis Martins/Pexels)

indikatorer er det som forteller oss om vi er på sporet eller ikke. Hvilke indikatorer man velger, er avgjørende for hvordan man måler at man har nådd målet eller ikke. De 17 bærekraftsmålene kommer med 169 delmål og 232 globale indikatorer. Ettersom mange av indikatorene er mest relevante for land som er atskillig fattigere enn Norge, kommer Norge svært godt ut på mål de aller fleste. Det er blant årsakene til at ForUM mener – og FN anbefaler – at medlemslandene utvikler nasjonale indikatorer som er relevante i en nasjonal sammenheng.⁵ Land som har gjort dette, er blant andre USA, Storbritannia, Canada, Tyskland, Frankrike og Belgia.

Nå er det ikke som om ingenting skjer på området. For eksempel arbeider Bufdir aktivt med å samle og systematisere dokumentasjon og statistikk om likestilling mellom kjønn og kvinner. Arbeidet skal ses i sammenheng med

Arbeidet med å utvikle indikatorer er i prinsippet en teknisk og faglig oppgave. I realiteten har diskusjoner om indikatorer lett for å bli politiserte.

INDIKATORER

Man bruker indikatorer for å angi eller beskrive forhold som er for kompliserte eller for kostbare å måle direkte.

Ved å forenkle kompliserte forhold skal en indikator gi et tydelig signal om en tilstand eller endring i tilstand. Ofte ønsker vi at en indikator skal angi et fenomen ved hjelp av tall eller andre målbare størrelser.

Det å velge ut en indikator som mål på et gitt fenomen kalles operasjonalisering. Dersom den valgte indikatoren kan sies å representere det fenomenet vi er interessert i på en god måte sier vi at undersøkelsen har høy grad av validitet. (Store Norske Leksikon)

indikatorarbeidet på andre diskrimineringsgrunnlag og knyttes til rapporteringen på internasjonale konvensjoner og FNs bærekraftsmål. Et annet eksempel er prosjektet Attraktive nordiske byer i regi av Nordisk ministerråd, der Sweco har fått i oppdrag å blant annet utvikle indikatorer for bærekraftig utvikling i de nordiske byene.⁶ Prosjektet ledes av Kommunal- og moderniseringsdepartementet, i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet og Klima- og miljødepartementet.

Arbeidet med å utvikle indikatorer er i prinsippet en teknisk og faglig oppgave. I realiteten har diskusjoner om indikatorer lett for å bli politiserte.⁷ Hvilke indikatorer man velger, er avgjørende for hvordan man måler og evaluerer om man er i ferd med å nå et mål, eller ikke. EU har satt et tak på seks indikatorer per mål – Norge kunne gjort noe lignende. EU har 100 indikatorer som de rapporterer på.

Mangel på nasjonale indikatorer, eller indikatorer som blir oppfattet som kvalitativt utilstrekkelige, har ført til at sivilsamfunnsorganisasjoner i flere land har utviklet alternative indikatorer som de bruker til egne «skyggerapporter».⁸

Akademia og sivilsamfunnsamfunnet står friere til å utvikle kreative måter å måle samstemthet på der tradisjonell statistisk metode ikke strekker til. I Norge har Fafo på vegne av LO, UNICEF, FN-sambandet og Forum for Utvikling og miljø startet et arbeid med å utvikle slike alternative indikatorer. Også aktører som OECD og Sustainable Development Solutions Network (SDSN) har også utviklet ulike sett med indikatorer, som gir ulike utslag.⁹ OECD sin pilotstudie (Measuring distance to the targets) tar utgangspunktet i det globale indikatorverket og supplerer med allerede etablerte OECD-indikatorer der deknningen foreløpig ikke er tilstrekkelig hos FNs indikatorer.

Norske handlingsplaner - et uoversiktlig landskap

Det skorter forøvrigt ikke på nasjonale handlingsplaner - en handlingsplan er enkelt å kreve, og de er effektive for å gi

inntrykk av at man går til nettopp handling. En klar problembeskrivelse, et klart definerte delmål med noen tanker om hvordan man vet at målet er nådd - og ikke minst - finansiering - er alle viktige kjennetegn ved en god handlingsplan.

Norge har for eksempel en handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken 2016–2020. I januar kom Regjeringens handlingsplan for Kvinner, fred og sikkerhet (2019–2022). Til sommeren kommer regjeringens handlingsplan for bærekraftige matsystemer. Listen er ikke uttømmende; dette er tilfeldig valgte eksempler som alle på ett eller annet vis til relaterer seg til bærekraftsmålene. En annen fellesnevner er at de omhandler utenriks- og utviklingspolitisk forhold.

Til sammenligning er Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel og Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme blottet for referanser til bærekraftsmålene, selv om dette er eksempel på landoverskridende utfordringer der kloke hoder sammen kunne sett på samspillet mellom sosiale og økonomiske drivere både i og utenfor landets grenser, samt hvorvidt samstemthetsdilemmaer i den norske utviklingspolitikken gjør det vanskelig å nå målene i de ulike handlingsplanene.

Et eksempel på at norske og internasjonale forhold utmerket godt kan settes i sammenheng er «Trygghet, mangfold, åpenhet», Regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk 2017–2020. Denne planen er knyttet opp mot bærekraftsmålene og tar for seg forhold både ute og hjemme.

Det er i og for seg ikke et problem at bærekraftsmålene i seg selv ikke er nevnt i disse handlingsplanene - men det er et tegn på at potensialet som ligger i den sektorovergripende og grenseoverskridende tenkningen bak bærekraftsmålene ikke er fullt ut realisert. Det er for eksempel interessant at Regjeringens handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme ikke nevner et ord om fattigdom og sosial ulikhet som drivere. I denne sammenhengen vil

Et helhetlig planverk vil gjøre det enklere å få et overblikk over Norges utfordringer, og ikke minst vil det være et viktig verktøy for å avdekke mangel på samstemthet.

forøvrig norsk våpeneksport og sikkerhetspolitiske valg være relevante - det vi vanligvis tenker på som samstemthetsdilemmaer i utviklingspolitikken.

Et helhetlig planverk vil gjøre det enklere å få et overblikk over Norges utfordringer, og ikke minst vil det være et viktig verktøy for å avdekke mangel på samstemthet. Det vil være en krevende øvelse å utarbeide en slik plan, men samtidig kan det stimulere til nytenkning og belyse sammenhenger på en ny måte.

Mangelfull bruk av statistikk

En god rapportering på Norges arbeid for å nå bærekraftsmålene bør være tuftet på nasjonal statistikk med indikatorer utviklet helst i samarbeid med SSB og andre nasjonale statistikkprodusenter, eventuelt supplert med alternative indikatorer fra sivilsamfunnet og academia som et viktig korrektiv. Derne st bør statistikken være lett tilgjengelig for offentligheten. Per midten av mai 2019 mangler et skriftlig vedtak om å opprette en nasjonal plattform hvor statistikk og indikatorer som er relevante for bærekraftsmålene kan samles og kommuniseres.

En god rapportering på Norges arbeid for å nå bærekraftsmålene bør være tuftet på nasjonal statistikk med indikatorer utviklet helst i samarbeid med SSB og andre nasjonale statistikkprodusenter, eventuelt supplert med alternative indikatorer fra sivilsamfunnet og academia som et viktig korrektiv. Derne st bør indikatorene være lett tilgjengelig for offentligheten. Norge mangler en nasjonal plattform hvor statistikk og indikatorer som er relevante for bærekraftsmålene er samlet. Danske <https://www.dst.dk/en/Statistik/Sdg> er et godt eksempel på hvordan dette kan løses. Statistikk.akershus-fk.no/webview/, tabellbanken til Akershus fylkeskommune, er et annet.

Sverige, Danmark og Finland har alle nasjonale handlingsplaner for bærekraftsmålene. Både prosessene som førte fram til disse planene og selve planverkene varierer både når det gjelder hvor omfattende konsultasjonene har vært, hvor omfattende planene er, bredden av politisk forankring og måling og rapportering. Noen felles utfordringer er likevel klare:

- Motvilje på regjeringsnivå mot å fokusere på de bærekraftsmålene som innebærer utfordringer. Som resultat blir handlingsplanene i større grad deskriptive

Det norske sivilsamfunnet bør arbeide systematisk og målrettet for å bli inkludert i en strategisk diskusjon om en handlingsplan.

oppramsinger av handlingspunkter – som man ofte allerede ville gjort uansett – enn en agenda for reell politisk endring for å nå bærekraftsmålene.

- De ulike aktørene som har blitt konsultert, har i varierende grad fått gjennomslag for sine innspill i de ferdige handlingsplanene.
- Handlingsplanene kommer ikke med finansiering

Det vil si at det norske sivilsamfunnet bør arbeide systematisk og målrettet for å bli inkludert i en strategisk diskusjon om en handlingsplan. Sivilsamfunnsorganisasjoner og andre aktører bør være involvert og få anledning til å kommentere tidlig i prosessen, og ikke bare på ferdige utkast.

I en slik dialog blir det viktig for aktørene å sikre at handlingsplanen ikke blir deskriptiv liste over handlingspunkter, uten at ny og transformativ politikk egentlig utvikles. Planen bør også spesifisere hva som skal oppnås innen 2030 med milepæler / trinn f.eks. ved 2020 og 2025 for at man skal kunne måle fremgang (eventuelt stillstand og tilbakegang).

Sivilsamfunnsorganisasjonene må tidlig på banen med krav om en tydelig baseline for å identifisere områder som trenger en særlig innsats samt for å kunne lage målsettinger i planen som er målbare. Det ble utført en slik analyse i forbindelse med Norges første bærekraftsrapportering til FN, men den er trolig moden for oppdatering. Videre må handlingsplanen utformes på en slik måte at den kan brukes av sivilsamfunnet, Stortinget og andre aktører til å stille regjeringen til ansvar på eventuelle områder som ikke leveres godt nok på.

Det vil si at planen også må komme med gode og relevante indikatorer og et transparent system for tilgjengeliggjøring av statistikk og data. Fellesnevneren for dagens norske rapportering på bærekraftsmålene er at den i all hovedsak er generell og overordnet og i svært liten grad knyttet til spesifikke delmål og indikatorer for bærekraftsmålene.

I desember 2018 møttes ForUMs medlemmer for å lære om erfaringer med nasjonale handlingsplaner fra Sverige, Danmark og Finland. (Foto: ForUM)

ForUM innledet i 2018 et samarbeid med finske FINGO, Foto: FN-sambandet.svenske Concord og danske 92-gruppen om kunnskapsbygging og informasjonsutveksling. Dette samarbeidet ligger til grunn for ForUMs arbeid med anbefalinger knyttet til handlingsplanen. (Foto: ForUM)

En av utfordringene knyttet til manglende planer og fragmentert og ujevn rapportering er at det blir enklere å rapportere der man er sterk, samtidig som det tilslører hvor Norge ligger etter.

En av utfordringene knyttet til manglende planer og fragmentert og ujevn rapportering er at det blir enklere å rapportere der man er sterk, samtidig som det tilslører hvor Norge ligger etter, som for eksempel klima og bærekraftig forbruk. Norads evaluering av norsk samstemthetspolitikk konkluderer for eksempel med at Norge har reelle dilemmaer knyttet til klima, våpeneksport og jordbruk.¹⁰

En annen felles erfaring fra de nordiske landene er at det kan være vanskelig å sikre engasjement på parlamentsnivå. I Sverige og Danmark har man hatt positive erfaringer med å utvikle egne sivilsamfunnsrapporter og

skyggerapporter på bærekraftsmålene. I samarbeid med FN-sambandet, UNICEF og LO har ForUM engasjert Fafo til å utarbeide et indikatorrammeverk og en metode for denne typen skyggerapportering.

Et sentralt diskusjonstema har vært hvor omfattende en handlingsplan bør være. Skal den dekke alle målene, eller fokusere på noen utvalgte områder. Det mest hensiktsmessige kan være å velge noen områder for dybderapportering, men framfor alt sikre at planen er helhetlig og basert på en forståelse av samspillet mellom de ulike målene. Følgelig må samstemthetsagendaen integreres i handlingsplanen. Det vil være svært uheldig dersom nordiske land inntar en selektiv holdning til bærekraftsmålene.

En nasjonal agenda

Samtidig som bærekraftsmålene dekker all politikk, er det hovedsakelig organisasjoner som jobber internasjonalt og næringslivet som har tatt eierskap til bærekraftsmålene. Spørsmålet blir da hvordan man skal engasjere organisasjoner med et nasjonalt fokus. I Finland har nasjonale paraplyorganisasjoner fra alle sektorer samt fagbevegelsen gått sammen i en koalisjon. Selv om ikke alle de involverte partene ser relevansen av et slikt samarbeid, mener Fingo at det er viktig å formidle sitt globale perspektiv til de

organisasjonene som jobber i nasjonalt.

I Sverige gikk man sammen om et "letter of intent" som ulike organisasjoner og bedrifter kunne slutte seg til, heller enn å opprette en ny struktur. I Danmark deltok de nasjonale organisasjonene aktivt i konsultasjonsprosessen, men har vært vanskelig å engasjere i skyggerapporteringen. Mens denne type samarbeid har stort potensial for politiske gjennomslag, vil det alltid være en utfordring at spesifikke organisasjoner kan ha sterke føringer og prioriteringer.

Konklusjon

En nasjonal handlingsplan bør besvare følgende spørsmål:

- 1) Hvor er vi, og hvor skal vi?
- 2) Hvor er vi svakest i forhold til oppnåelse av målene.
- 3) Hvordan bidrar det vil gjør til å oppfylle delmålene for SDGene? Spurt på en annen måte, gjør vi de riktige tingene i riktig tempo?
- 4) Hvor henger vi etter, og hva skal til for å akselerere måloppnåelsen?
- 5) Hvordan vet vi at målet er nådd?

Legger man dette til grunn, står samtlige departementer et godt stykke tilbake for ønske. Dette er spørsmål enhver bistandsorganisasjon må stille seg selv for å kvalifisere til midler over bistandsbudsjettet. Da kan ikke regjeringen være dårligere.

SSB er godt rustet til å koordinere innsamling og tilgjengeliggjøring av data og statistikk og bør få tilført tilstrekkelige ressurser for å dekke dette behovet. Dette begynner imidlertid å haste dersom norsk nasjonal statistikk skal ligge til grunn for One Year Closer-rapporten i 2020, noe som vi være sterkt ønskelig.

Uten en plan og med kun svært overordnet rapportering, er det vanskelig for oss å se hvordan Norge skal kunne måle sitt eget fotavtrykk og over tid sikre at utviklingspolitikken er konsekvent og samstemt for bærekraftsmålene.

Forslag til anbefalinger fra ForUM til regjeringen:

- Regjeringen bør legge en tidsplan for arbeidet, med klare frister for når handlingsplanen skal være på plass.
- Regjeringen må gjennomføre en gapsanalyse av hvor Norge står i forhold til hvert av delmålene for bærekraftsmålene. Analysen bør i størst mulig grad basere seg på norsk statistikk.
- Regjeringen bør vurdere å samle all koordinering av rapportering på bærekraftsmålene hos Statsministerens kontor, heller enn hos Finansdepartementet.

Regjeringen bør øke ambisjonsnivået for planlegging, måling og rapportering på bærekraftsmålene både hjemme og ute. Foto: FN-sambandet.

- En samlet rapportering på bærekraftsmålene bør legges fram for Stortinget til debatt, for eksempel i form av en årlig stortingsmelding.
- Handlingsplanen må ta for seg samtlige delmål, men det vil være naturlig å fokusere på områder der Norge har særlige utfordringer, som for eksempel klima og bærekraftig forbruk.
- Det bør gjøres en særlig innsats for å finne kreative måter å måle samstemthet på der tradisjonell statistisk metode ikke strekker til.

- Handlingsplanen bør innebære et økt ambisjonsnivå og endrede prioriteringer for å nå målene - ikke bare ramse opp en rekke tiltak som er "i tråd" med bærekraftsmålene, og som Norge ville gjort uansett.
- Handlingsplanen må dekke Norges måloppnåelse både nasjonalt og internasjonalt.
- Handlingsplanen må inneholde klare ansvarslinjer og i størst mulig grad reflekteres i budsjettet.
- Handlingsplanen må ha en tydelig parlamentarisk forankring.
- Handlingsplanen bør være tidsspesifikk med klare trinnvis frister for måloppnåelse.
- Norge bør umiddelbart invitere fagmiljøer, sivilsamfunnet, privat sektor og academia til en bred dialog om nasjonale indikatorer, formen og målet for en handlingsplan, og hva slags rapportering som er hensiktsmessig for å maksimere måloppnåelsen, samtidig som man sikrer åpenhet rundt bærekraftsarbeidet og de dilemmaene Norge møter. Hvordan man best mulig måler og rapporterer på samstemthet bør være en del av samtalen.
- Sivilsamfunnet, academia, fagmiljøer og privat sektor bør konsulteres løpende gjennom arbeidet
- Regjeringen må snarest gi SSB i oppdrag å utvikle en nasjonal plattform for formidling av eksisterende relevante indikatorer til bærekraftsmålene. Finansiering for dette må være på plass i statsbudsjettet for 2020.

FOTNOTER

¹Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Venstre og Sosialistisk Venstreparti, ser det som positivt at Norge rapporterer til FN om norsk oppfølging av bærekraftsmålene, men forutsetter at regjeringen også forelegger Stortinget en plan for hvordan Norge vil gjennomføre bærekraftsmålene, nasjonalt og internasjonalt, <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2016-2017/inns-201617-440s.pdf>.

²https://www.abcnyheter.no/nyheter/norge/2019/01/27/195495879/norge-uten-egen-baerekraftsplan-for-fjerde-ar?fbclid=IwAR2_lwor-Y4ie-QnbwA-h1HhLkAmnT4M4FybAe_IDNZLabHzeuRvFjGgHWjY

³Ibid.

⁴ <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/world-health-summit/id2615924/>

⁵ https://www.ssb.no/natur-og-miljo/artikler-og-publikasjoner/_attachment/337380?_ts=16109ab6150

⁶ <https://www.sweco.no/nyheter/nyhetsartikler/2018/setter-retningen-for-det-gronne-skiftet-i-norden/>

⁷ <https://www.globalpolicyjournal.com/journal-issue/special-issue-knowledge-and-politics-setting-and-measuring-sdgs>

⁸ <http://www.forumfor.no/nyheter/2019/norge-ikke-best-i-klassen-p%C3%A5-arbeidet-med-b%C3%A6rekraftsm%C3%A5lene>

⁹ <http://sdgindex.org/>,

¹⁰ <https://norad.no/en/toolspublications/publications/2018/evaluation-of-norwegian-efforts-to-ensure-policy-coherence-for-development/>